

Citation style

Řepa, Milan: Rezension über: Martin Klečacký, Český ministr ve Vídni. Ve službách císaře, národa a politické strany / The Czech Minister in Vienna. Serving the Emperor, Nation and Political Party, Praha: Academia, 2017, in: Český časopis historický, 2019, 3, S. 824-826, DOI: 10.15463/rec.1386253260

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

zavedl zvláštní povozy zvané „létací ambulance“ (ambulance volant), speciální dopravní prostředky s osádkou, které postupovaly za útočícími jednotkami, sbíraly raněné a poskytovali jim na místě první pomoc dříve, než byli dopraveni na polní obvaziště. Sám Larrey prý dokázal provést amputaci končetiny během jedné minuty a k stejnému výkonu vedl své podřízené. Přesto po amputaci vysoké procento vojáků umíralo.

Rakouská vojenská sanitní služba za francouzskou v mnohém zaostávala. Když baron Percy během tažení roku 1805 uviděl v Ulmu tři tisíce raněných Rakušanů, vyjádřil se ve svých zápiscích s velkým despektem o práci rakouských felčarů.

Dušan Uhlíř

Martin KLEČACKÝ

Český ministr ve Vídni. Ve službách císaře, národa a politické strany

Praha, Academia – Masarykův ústav
a Archiv AV ČR 2017, 303 s.,
ISBN 978-80-200-2793-1 (Academia),
ISBN 978-80-87782-74-3 (MÚA).

České dějepisectví o politických dějinách 19. století se dlouho zaměřovalo především na národní hnutí, genezi českého stranictví a na prostor, kde se prosazovalo, tedy na parlamentní politiku. Platí to nejen pro starší historiografii, ale do značné míry i pro období po roce 1989, jež – zbaveno ideologického tlaku – zaznamenalo mimořádný rozvoj bádání o 19. století. Sféra exekutivy a státní správy přitom zákonitě zůstávala stranou pozornosti. Přesto se však objevovaly práce, jež rozšiřovaly pole badatelského zájmu politických dějin o další témata, jako zejména o dějiny státní správy

a byrokracie – za všechny autory a autorky, kteří se o to zasloužili, jmenujme Miloslava Martínka, Jana Galandauera, Marii Mackovou nebo Aleše Vyskočila. Knihou *Český ministr ve Vídni*, jež vznikala jako disertace, se k nim přiřadil i Martin Klečacký.

Jeho práce přináší více, než slibuje název. Zdaleka nejde pouze o české zastoupení v předlitavských vládách; autorovým prostřednictvím proniká čtenář do různých úrovní nebo sfér exekutivy a státní správy. Tyto úrovně se zrcadlí i v členění knihy do čtyř částí. Dvě jsou věnovány ministerstvům – konkrétně úřadu ministra krajana (1. část) a ministerstvu obchodu (3. část), zbývající pak pražskému místodržitelství (2. část) a krajské a okresní úrovni, již autor znázorňuje prostřednictvím Českobudějovicka (4. část).

Časový záběr knihy vymezují roky 1898, kdy byla jmenována vláda Františka Thuna-Hohensteina, a 1909, kdy podal demisi poslední český ministr krajan Jan Žáček. Pro pochopení kontinuity a všech souvislostí však autor nutně překračuje stanovené časové rozpětí; bere v úvahu vývoj české politiky od osmdesátých let 19. století až do roku 1914. Je to doba dominance mladočechů na české politické scéně. Ti postupně dospívali k přesvědčení, že k prosazení politických požadavků nepostačují pouze zastupitelská fóra, říšskou radou počínaje a místními samosprávami konče, ale že je nutno proniknout na pozice obdařené administrativní mocí, tedy na nejvyšší místa státního aparátu. To byl jeden z důvodů, proč od poloviny devadesátých let 19. století opouštěli radikální stanoviska a vydali se cestou spolupráce s vládou. Že byli úspěšní, potvrzují i údaje, jež uvádí Klečacký, když píše o „čechizaci“ státní správy na počátku 20. století (s. 265).

Těžiště knihy, jak ostatně vyplývá z jejího názvu, spočívá v první části, věnované

českým ministrům krajanům. Klečacký se zabývá všemi šesti (Alois Pražák, Antonín Rezek, Antonín Randa, Bedřich Pacák, Karel Prášek a Jan Žáček), nejvíce pozornosti však věnuje Rezskovi, který v podstatě úřad utvářel, a Pacákovi, jemuž se podle autora podařilo dosáhnout nejvíce ve prospěch českých zájmů. Autor popisuje, jak ministr krajan budoval svou kancelář, jaká byla jeho personální politika, jak nejasné byly jeho kompetence a zejména jak si počínal ve složitém předivě mocenských vztahů, vlivů a kontaktů. Klíčovou roli přitom připisuje „muži v pozadí“, Václavu Škardovi, který stál v čele výkonného výboru mladočeské strany. Klečacký jej vyzdvihuje jako „pravého zakladatele mladočeské personální politiky“ (s. 90). Přisuzuje mu zásluhu na hledání nadaných lidí pro státní správu, zejména absolventů českých práv, kteří na počátku 20. století nacházeli uplatnění právě ve státní správě za podpory vlivných mladočechů. Druhá část knihy je věnována další klíčové pozici v politickém systému Předlitavska, a sice pražskému místodržitelství, jež autor zároveň považuje za jedno z nejexponovanějších míst státní správy. Klečacký mimo jiné popisuje místodržitelské kompetence i strukturu úřadu za Karla hraběte Coudenhove. Zaujme zvláště příznačně nazvaná kapitola „Boj o místa“ (s. 109–134). Značný prostor věnuje autor v této části také zemské školní radě a finančnímu ředitelství. Ve třetí části se autor znovu vrací k ministerstvu, tentokrát resortnímu: v roce 1906 se mladočech Josef Fořt stal ministrem obchodu. Klečacký ukazuje, jak se Fořt v rozporu se základními pravidly služebního postupu snažil dosadit na ministerstvu české úředníky do těch nejvlivnějších míst. Poštovní ředitelství v Praze a úsilí o zavedení vnitřního úřadování pak představuje

svébytnou kapitolu třetí části knihy. Úporné boje o pozice se odehrávaly i na úrovni krajů a okresů, jak dokládá Klečacký ve čtvrté části knihy. Za její dějiště zvolil jižní Čechy a jejich metropoli; rovněž nižší stupně státních úřadů umožňují doložit postupy obou národních ministrů. Autor zde mj. ukázal, že konfliktní situace vznikaly i při obsazování míst na krajském soudu a dokonce i při jmenování českobudějovického biskupa.

Autor naplnil záměr své práce bezesbýtku. Předně doložil řadou analýz a příkladů, jak ožehavé bylo postavení vyšších úředníků státní správy, neboť mnozí z nich byli vystaveni napětí vznikajícímu mezi loajalitou vůči státu a úřadu na jedné straně, a sympatiemi k politické straně, popřípadě k národním či zemským zájmům na straně druhé. Je jedním z cenných poznatků knihy, že tyto loajality nebyly apriorně neslučitelné. Kniha pomáhá objasnit fungování státní správy, pravomoci některých jejích představitelů, obsazování míst, kariérní postupy a v prvé řadě potvrzuje, jak byl chod státní správy poznamenán národním antagonismem. Autor oprávněně zdůrazňuje paradox, že státní správa, jež měla mimo jiné tlumit národnostní konflikty, se sama stala předmětem politického střetávání ve snaze o posilování národních pozic.

Kvalita knihy a přesvědčivost autorových argumentů jsou založeny na neobyčejně rozsáhlém a důkladném základním výzkumu, a to jednak úředních materiálů (převažují mezi nimi ty z fondů Národního archivu a Rakouského státního archivu), jednak osobních pozůstalostí, především z Archivu Národního muzea. Zejména využití poměrně bohaté soukromé i poloúřední korespondence aktérů a jejich vzpomínkových a deníkových záznamů umožnilo autorovi,

jak sám zdůraznil, pochopit „svět nepsaných rituálů a zažitých uzancí“ (cit. s. 21). Materiály osobní povahy navíc obohacují práci o velmi důležitý rozměr; za jednotlivými úřady a funkcemi díky nim vystávají konkrétní lidé, jejich osudy a kariéry. Z tohoto důvodu textu prospělo zařazování krátkých životopisných črt do poznámkového aparátu. To vše dodává knize plastičnosti, nemluvě o relativně bohaté fotografické příloze, přinašející většinou portréty akterů.

Milan Řepa

Milan HLAVAČKA – Pavel BEK a kol.

Rodinné podnikání v moderní době

Praha, Historický ústav 2018, 608 s.,

ISBN 978-80-7286-318-1.

Publikace nabízí pohled do podnikatelské sféry, provázený řadou příkladů z období od první poloviny 19. století do konce první poloviny 20. století. Kniha je přehledně rozčleněna do pěti velkých oddílů: úvodní část tematizuje dějiny podnikání a podnik jako hospodářskou jednotku, která je během svého vývoje ovlivňována politickým, kulturním a sociálním prostředím. Autoři definují celkem jedenáct okruhů otázek v oblasti rodinného podnikání na území českých zemí a Slovenska. Tematizována je i nadřazená disciplína hospodářské dějiny a její umístění v badatelské sféře. Autor poukazuje na jejich „štěpení“ ale zároveň na „synergický potenciál“ a s tím související nové badatelské tendence. Úvodní část mapující zařazení a vlivy na tuto disciplínu ve výzkumu zakončuje pohled do budoucnosti na možný vývoj. Navazuje oddíl „Konceptualizace a terminologie“, který se zabývá kontexty a přiblížením významu pojmů „rodinná firma“ a „(rodinný) podnikatel“. Prostor je věnován

proměnám rodinného podnikání v historickém kontextu. Autorka má na zřeteli původ rodinných podniků, generační změny či nástupnictví. Rozebírají jednotky „rodina“ a „podnik“, jejich provázanost i vzájemné ovlivňování se. Uvedeno je několik příkladů známých podniků jako např. Swarovski, Opel, Dr. Oetker a v neposlední řadě oděvní firma C & A. Oddíl zakončuje příspěvek, který řeší otázku existence a vývoje „(Family) business history“ jako mezioborové disciplíny na hranici hospodářských a sociálních dějin, která se profilovala především v USA. Autor popisuje metodologické přístupy analýzy rodinného firemního prostředí a poukazuje na často preferované tzv. biogramy, kdy se člověk stává středem výrobních procesů. Následující kapitoly jistě zaujmou konkrétními příklady rodinných firem. Je v nich prezentováno na dvacet podnikatelských biogramů z různých řemeslnických/průmyslových oblastí. Kapitoly podrobně mapují jak komerční, tak např. charitativní aktivity, strategie a hospodaření rodinných podniků. Za pozitivní považuji, že mimo uvedené příklady autoři rozebírají situaci daného řemesla v jednotlivém období a nabízí tak čtenáři obsírnější perspektivu na danou problematiku. Například v oddílu „Počátky rodinného podnikání v českých zemích“ je po Krušovickém a Rakovnickém pivovaru rozebírána „Role rodinného podnikání při přeměně tradičního řemeslného pivovarnictví v moderní průmyslovou velkovýrobu“.

O podnikatelských rodinách Ringhofferů a Kleinů, které se staly jedny z neúspěšnějších ve své době, autoři shromáždili rozsáhlé informace o jejich vývoji a aktivitách na cestě k podnikatelským elitám až do jejich zániku. Podniky pod vedením Ringhofferů končí znárodněním na konci druhé světové